

Motion

1981/82:715

Görel Bohlin

Samhällstjänst som alternativ straffpåföljd

Utomlands förekommer i vissa länder en straffpåföljd som på svenska brukar nämnas samhällstjänst ("community service", "samfundstjeneste"). Påföljden innebär att domstol fastställer antal timmar (oavlönade) som den dömda skall utföra i någon samhällsnyttig verksamhet under viss tidsperiod. Samhällstjänst som straffpåföljd kan antingen fungera som ett självständigt straffalternativ (alternativ till fängelse, skyddstillsyn etc.) eller också användas i kombination med annan påföljd. En förutsättning för utdömande av påföljden är att den dömda frivilligt går med på att avtjäna sitt straff på detta sätt.

Samhällstjänst som straffpåföljd förekommer bl. a. i Storbritannien, Australien, Nya Zeeland, USA och Luxemburg. Försöksverksamhet med påföljden bedrivs i Danmark.

I Sverige har samhällstjänst inte införts som påföljd. Någon försöksverksamhet på området förekommer heller inte.

Även om samhällstjänst som påföljd inte ingår i det svenska rättssystemet, har en verksamhet av likartad karaktär förekommit också hos oss, främst i Haparanda. Denna verksamhet har kunnat bedrivas med stöd av bestämmelser i 14 § lagen 1974:203 om kriminalvård i anstalt (KVAL). I denna paragraf stadgas bl. a. följande:

Intagen skall beredas tillfälle till lämplig fritidssysselsättning. Han bör uppmuntras att ägna sig åt egna intressen som kan bidra till hans utveckling.
/ . . . /

Om det lämpligen kan ske, bör intagen beredas tillfälle att utom anstalten på fritid delta i sådan föreningsverksamhet som är ägnad att underlätta anpassningen i samhället. Därvid kan föreskrivas att den intagne skall stå under tillsyn.

Verksamheten med samhällstjänst (§ 14-fallen) i Haparanda bedrivs i nära samarbete med Svenska röda korset. Man kan säga att verksamheten i viss mån är en utbyggnad av den kontakt och besöksverksamhet inom kriminalvården som Röda korset har bedrivit sedan mitten av 1960-talet.

Aktivt verksam på området i Haparanda – och förespråkare för införande av samhällstjänst som egentlig straffpåföljd i Sverige – är lagman Irvis Scheynius, domare och ordförande i övervakningsnämnden i Haparanda.

Lagman Scheynius ingår i en arbetsgrupp som Röda korsets centralstyrelse har tillsatt med uppgift att "utveckla diskussionerna och förutsättningarna för en försöksverksamhet (på området) förslagsvis i Haparanda".

Erfarenheterna av den hittillsvarande verksamheten i Haparanda sägs

vara mycket goda. I det följande återges ett utdrag ur Irvis Scheynius' artikel "Dom för alla".

I Haparanda har Haparanda rödakorskrets alltsedan 1974, med välvilligt bistånd av ledningen och personalen på kriminalvårdsanstalten i staden, haft en omfattande kontaktverksamhet med de intagna på anstalten. Verksamheten har bedrivits både inne på anstalten (som är det vanligaste i Sverige) och utanför anstalten (som är det mindre vanliga men som Röda korset i Haparanda särskilt inriktat sig på).

Kontaktverksamheten utanför anstalten – som är av stort intresse för frågan om samhällstjänst – tillgår på följande sätt. Ett varierande antal interner (4–15) beviljas permission, enligt 14 § lagen om kriminalvård i anstalt, att deltaga i Röda korsets aktiviteter. Inga vårdare medföljer utan korsets medarbetare tar över utanför fängelseporten och ser till att de uttagna efter aktivitetens slut åter blir intagna. Rymningar förekommer inte (någon enstaka blott på dessa sju år), ty för internerna är det en hederssak att inte avvika i sådana sammanhang. Medarbetarna kan vara få eller flera allt efter vad som skall göras. Äldsta medarbetaren (och en av de aktivaste) är en 89-årig dam och yngsta kan vara i tonåren. Aktiviteterna har under årens lopp varit av mycket skiftande karaktär och de har alltid anpassats efter de intagnas önskemål och efter medarbetarnas personliga förutsättningar. Ledstjärnan har hela tiden varit att bryta de intagnas sociala isolering. Internerna som medverkat har haft olika långa strafftider, från en månad och till uppåt flera år.

För att ge de intagna – som i påfallande många fall är gravt socialt handikappade – social träning ordnas kurser ute på samhället t. ex. gammeldans, matlagning och olycksfallsvård. Att kunna göra något tillsammans med andra, att kunna hjälpas åt, är nyttig träning. Att tala med någon om vardagliga ting och även så sakteliga om smärre och större bekymmer är viktigt. Medan man arbetar tillsammans kan man prata naturligt med varandra och plötsligen kanske upptäcka en ny sida i tillvaron.

Vidare har internerna och medarbetarna gjutit tennfigurer och stöpt ljus samt utfört varjehanda hobbyarbeten. De färdiga alstren har sedan med hjälp av de intagna försålts på basarer eller utgjort vinster i lotterier för välgörande ändamål. Vid av Röda korset, ofta i samverkan med Ungdomens röda kors och sociala centralnämnden anordnade utflykter och sammankomster av alla slag med äldre och handikappade hjälper de intagna till med allehanda praktiska angelägenheter; en stödjande arm, lyfta gamla i rullstolar ur bussar och över trösklar. Det är en uppskattad hjälp som lämnas, och parterna har ömsesidigt utbyte av varandra. Många äldre och rörelsehindrade är minst lika mycket isolerade och övergivna som de intagna.

Många gånger har en större eller mindre skara interner tillsammans med Röda korsets medarbetare rest ut till någon skärgårdsö och hjälpt äldre och ensamstående med att vår- eller höststäda deras sommarstugetomter. Hugga ved, lägga ut nät och även ta upp fångsten, måla om verandor, göra enklare snickarjobb, sköta planeteringar. Efteråt samlas alla till en prat- och kaffestund ute i solskenet under den hissade flaggan eller inne vid en värmande brasa. Genomenkel och naturlig samvaro går det snabbt att få en avstressad mänsklig kontakt. Det gäller att avdramatisera en hel del av det som anses farligt och hemskt; brotten kan givetvis ibland vara det men mycket sällan människan.

Dessutom: internerna har hjälpt till att rusta i ordning en sommarkoloni

för handikappade, har arbetat som kontrollanter vid familjerallyn och sparkåkningstävlingar, har (där den gåvan funnits) spelat piano, dragspel och andra instrument för gamla och unga, samt har deltagit i kurser och debatter om bl. a. social omtanke.

De erfarenheter Röda korset i Haparanda fått av sin samhällstjänst är mycket goda och alla inblandade är av samma mening.

Samhällstjänsten går att genomföra med enkla medel. Den är billig och effektiv. Den ger god långtidsverkan och den för även med sig en ny och positivare livs- och samhällssyn nyttig för alla.

En allt kärvare kritik riktas mot vårderna i fängelse, mot den nedbrytande process denna tid innebär fysiskt och psykiskt. För många interner är det omöjligt att värja sig mot knarkspridarna, trots tappra försök. Det är också omvitnat, att fängelsevistelsen knappast leder till förbättring av den dömdes moral, snarare till bitterhet mot samhället och förnyade brott.

Mot den bakgrunden är det angeläget att snarast pröva nya former för påföljd. Mig synes det som den samhällstjänst som med stöd av 14 § lagen 1974:203 om kriminalvård i anstalt prövats i Haparanda är värd att uppmuntra och utveckla. Emellertid tycks omvägen via ovannämnda paragraf både onödig och i någon mån motverkande rehabiliteringen.

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen hos regeringen begär att motionen överlämnas till frivårdskommittén för beaktande.

Stockholm den 20 januari 1982

GÖREL BOHLIN (m)